

# Teatr və kino tariximizə əbədi möhrünü vuran sənətkar

**Həyat heç üzünə gülməmişdi. Gözünü açıb yoxsulluq, çətinlik görmüşdü. İki yaşı olanda atasının dünyasını dəyişməsi ailənin vəziyyətini daha da ağırlaşdırmışdı.**

Bakıda neft sənayesinin inkişafı ilə əlaqədar ötən əsrin əvvəllərində Cənubi Azərbaycandan insanlar iş üçün, dolanışığa dalınca Bakıya axışır-dılar. Gələnlərin arasında 13 yaşlı Rza da var idi. Azyaşlı yeniyetmənin Bakı həyatı da rahat olmur. O, həyatda qalmaq, yaşamaq üçün mücadilə edir. Küləkli şəhərdə arzuladıqlarını tapa bilməyən gənci həyatın ruzigarı 1916-cı ildə Pyatıqorski şəhərinə atır. Bir müddət dəmiryol vağzalında yük daşıyır, sonra pinəçilik edir. Ən qərribəsi isə iranlı gəncin iki il könüllü rus ordu-sunda hərbi xidmət etməsi olur.

Söhbət Xalq artisti, teatr və kino aktyoru, teatr rejissoru Rza Rüstəm oğlu Əfqanlıdan gedir. Əslən Cənubi Azərbaycanın Sərab şəhərindən olan aktyor Rza Rüstəm oğlu Əfqanlının bu il anadan olmasının 125 illiyidir.

1920-ci ildə Bakıya qayıdan gənc neft mədənlərində işə düzəlir. Eyni zamanda Sabunçu qəsəbəsindəki dram dərnəyinə üzv yazılır. Rza Əfqanlı dram dərnəyində aktyorluq edərəkən akademik teatrın aktyoru Xəlil Hüseynovla tanış olur. Bu tanışlıq aktyor olmaq istəyən gəncin həyatının yeni mərhələsinin başlanmasına gətirib çıxarır. O, Xəlil Hüseynovun təşəbbüsü ilə Mərkəzi Dövlət Səyyar Teatrında işə düzəlir. Bir müddət orada fəaliyyət göstərdikdən sonra 1923-cü ildə Milli Dram Teatrının truppasına işə götürülür.

Aktyor Milli Dram Teatrında işləyən-şləyə paralel olaraq 1926-cı ildə Bakı Teatr Məktəbini bitirir. 1929-cu ildə rejissor və aktyor İbrahim İsfahanlının dəvəti ilə Tiflis Azərbaycan Dövlət Teatrında işə başlayır. 1933-



1934-cü il teatr mövsümündə isə Türkmənistan Respublikasının paytaxtı Aşqabaddakı "Az Millətlər Teatrı"nın ("Natsmen" Teatrı) baş rejissoru olur. 1935-ci ilin əvvəllərində yenidən Milli Dram Teatrının kollektivinə qayıdır.

1930-cu illərdə Bakıda repressiya hökm sürürdü. Bu arada İran vətəndaşları da ucdantutma geriyyə deportasiya edilirdilər. Rza Əfqanlı aktyor olduğu və teatrda çalışdığı üçün İran vətəndaşlığından imtina edib Bakıda qalır. İrana getmədiyi üçün onu həbs edirlər. O zamanlar "Karamel fabriki" adlanan binada məhkumluq həyatı yaşayan Əfqanlı həbsxananın pəncərəsindən baxanda üz bəzən binada yaşayan Sona adlı bir bəy qızını görüb ona aşiq olur. Həbsxana həyatı bitdikdən sonra aktyor həmin xanım ilə həyatı qurur. Bu nikahdan onların Xumar adlı qızı dünyaya gəlir.

İkinci dəfə isə Rza Əfqanlı geyim üzrə rəssam olan Bədürə xanım ilə qurur. Aktyorun üçüncü evliliyi isə teatrda rəqqasə olan Tahirə xanım ilə baş tutur. Bu evlilikdən aktrisa Ofeliya Aslan dünyaya gəlir.

Rza Əfqanlı möhkəm hafizəsi ilə fərqlənən nadir insanlardan olub. Onun mətn əzbərləmək qabiliyyəti, obrazın xarakterinə uyğun şəkildə monoloq söyləməsi, səhnə jestləri rejissorların da diqqətini çəkirdi. Bakıya qayıdıb yenidən Milli Dram Teatrında fəaliyyətini davam etdirən aktyora əsasən tamaşalarda baş rolları yaratmaq etibar edilirdi. Bəzən elə olurdu ki, aktyor eyni tamaşada müxtəlif xarakterli bir neçə obraz yaradırdı. Mütəxəssislərin fikrin-

cə, Rza Əfqanlı həmin rolları tamaşaçıya elə ustalıqla təqdim edirdi ki, onlar aktyorun bir neçə obraz yaratdığını hiss etmirdilər. Janr əlvanlığı, estetik zənginliyi ilə seçilən, bir-birindən maraqlı obrazlar yaradan aktyorun fəaliyyəti diqqətdən yayınmır, tamaşaçıların hüsn-rəğbətini qazanırdı.

Aktyor "Kəndlilər" filmində Bağirovun obrazını yaratdığı üçün Bağirov öz əli ilə Rza Əfqanlının sinəsinə layiq olduğu ordeni taxır. Rza Əfqanlının ömür yolu kimi, səhnə həyatı da rəvan olmayıb. O, 1963-cü ildə teatrdan haqsız olaraq uzaqlaşdırılıb. Uzun illər işsiz qalan (arada ancaq bir neçə filmə çəkilib) Rza Əfqanlı bir müddət Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında çalışıb.

1943-cü ildə Adil İsgəndərov aktyoru yanına çağıraraq "Otello" tamaşası üzərində işləməyi təklif edir. Bu tamaşada Rza Əfqanlıya Otello rolu həvalə edilir. Buna razı olmayan Əfqanlı bu obrazı Ələsgər Ələkbərovun daha yaxşı yarada biləcəyini söyləyir.

Onun milli teatrımızın inkişafı yolundakı xidmətləri və səhnədəki səmərəli fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilir. Ömrünün 39-cu ilində Əməkdar, 44-cü ilində Xalq artisti adına layiq görülür. 1948-ci ildə Ənvər Məmmədovun "Şərqi səhəri" tamaşasında oynadığı Fərhad roluna görə "Stalin" mükafatı alır.

Rza Əfqanlı teatr və kino tariximizə öz möhrünü vuran nadir sənətkarlardandır. "Bakılılar", "Kəndlilər", "Yeni horizont", "Dağlarda döyüş", "Aygün", "26-lar", "O olmasın, bu olsun", "Qanun naminə", "Mən ki, gözəl deyildim" və sairə filmlərdə bir-birindən gözəl, olduqca mənalı, maraqlı, rəngarəng obrazlar qalereyası yaradan aktyor tamaşaçıların yaddaşına əbədi olaraq adını yaza bilib.

*Elşən QƏNİYEV,  
"Azərbaycan"*